

Alegerea Adunării Constituante din 1914.

Poziționări privind reforma electorală și reforma agrară

■ VLADIMIR-ADRIAN COSTEA

[University of Bucharest]

Abstract

In this article we explain the main stakes of the electoral campaign held on the elections of 18, 20, 22 May 1914 [Chamber of Deputies] and 24, 26, 28 May 1914 [Senate], identifying the main themes present during the electoral debate. The electoral campaign in May 1914 generated significant consequences for the adoption of the two reforms, after the Legislative Assembly elected in February 1914 was dissolved after the draft Constitutional Review was finalized. The electoral campaign of May 1914 for the election of the Constituent Assembly was marked by the cleavage regarding the adoption or rejection of the agrarian reform and the electoral reform.

Keywords

the elections of May 1914; cleavage; agrarian reform; electoral reform

Prin intermediul acestui articol ne propunem să explicăm principalele mize ale campaniei electorale desfășurată cu ocazia scrutinului din 18, 20, 22 mai 1914 [CD], respectiv din 24, 26, 28 mai 1914 [S]. Obiectivul principal constă în identificarea principalelor teme prezente în cadrul dezbaterii electorale, având în vedere dispozițiile prevăzute în legea electorală din 1884 în legătură cu organizarea alegerilor. În prima etapă, vom realiza o analiză asupra dispozițiilor legii electorale din 1884, în vigoare în momentul organizării scrutinului din mai 1914. În a doua etapă, vom prezenta o imagine de ansamblu asupra dezbaterilor privind reforma electorală și reforma agrară, apărute în spațiul public românesc în perioada 1907-1914.

Am ales acest scrutin electoral raportându-ne la consecințele pe care campania electorală din mai 1914 le-a generat asupra procesului de adoptare a celor două reforme, după ce Adunarea legiuitoare aleasă în februarie 1914 a fost dizolvată, moment care a marcat finalizarea proiectului de revizuire a Constituției. Campania electorală din mai 1914 pentru alegerea Adunării Constituante s-a desfășurat prin raportare la clivajul privind adoptarea/respingerea reformelor agrare și electorale, cu mențiunea că aceste clivaje nu au fost specifice doar pentru alegerile din mai 1914, putându-le identifica într-un context mai larg, reprezentat de modernizarea statului român.

Începând cu secolul al XX-lea, regatul român dobândește din ce în ce mai vizibil un aspect european modern. Un exemplu elocvent în acest sens este reprezentat de rețeaua de căi ferate, care în 1906 avea întinderea de 3.180 km, din care 3.126 km aveau ecartamentul european normal de 1 m 436 mm (excepție făceau liniile Iași-Ungheni și Crasna-Huși care aveau distanța între șine de 1m 524 mm și respectiv 1 m).¹ Urmând remarca publicistului francez Edouard-René de Laboulay din 1883,² conform căruia gradul de civilizație al unei țări este influențat de numărul ziarelor care apar în respectiva țară, constatăm că în 1908 apăreau în țară 589 de publicații, ziare și reviste, împreună cu alte 69 de publicații ale românilor din afara granițelor Regatului. Acestea erau scrise în limba română, dar și în alte limbi (în franceză (4), germană (3), ebraică (1); grecește (1), ungurește (2)), fiind distribuite preponderent în Capitală, unde apăreau 250 de publicații, din care 17 ziare (cotidiene), în timp ce în Iași apăreau 31 de publicații, iar în Craiova și Galați apăreau 30 de publicații.³ Din acest motiv, istoricul Ion Bulei considera că presa devenise „o armă, un sprijin și o nădejde”.⁴

Modernizarea era realizată însă doar la suprafață, având în vedere puternica contradicție dintre structura socială a țării și aparența de belșug și civilizație.⁵ Pe de o parte, votul cenzitar reprezenta „o treaptă ce se cerea depășită”,⁶ în contextul în care în Europa se căutau soluții de schimbare precum în Ungaria.⁷ Pe de altă parte, sistemul agrar trebuia să fie și el restructurat, având în vedere că în 1905, conform unei statistici a lui Leonida Colescu, la o populație de 6.392.273 locuitori, 5.235.762 erau țărani, reprezentând 91,9% din populație.⁸ Pentru a înțelege mai bine semnificația acestui procent, menționăm că populația rurală deținea, la începutul veacului, în Franța o proporție de 62,6%, în timp ce în Olanda era de 62,7%, în Danemarca 60,5%, în Suedia 77%, în Irlanda 69%, în Prusia 54,8%, în Serbia 80%, în Ungaria 83%, iar în Rusia proporția era de 83,84%.⁹ Din suprafața arabilă a țării de 7.826.196 ha, țăranii aveau în stăpânire o suprafață de 4.015.648 ha, adică 1.059.620 proprietăți, însă 1.015.302 dintre acestea, adică imensa majoritate, aveau o suprafață de până la 10 ha, potrivit datelor publicate de cercetătorul G. D. Creangă în lucrările *Proprietatea rurală și chestiunea țărănească* (1905) și *Proprietatea rurală în România* (1907).¹⁰

Mulți țărani nu aveau deloc pământ sau dispuneau de o suprafață insuficientă, în timp ce numărul proprietarilor mijlocii era foarte mic, iar marii proprietari care dețineau aproape jumătate din pământul arabil al țării erau în număr foarte restrâns,¹¹ motiv pentru care se impunea cu acuitate o redistribuire a proprietății. Proprietatea mijlocie lipsea, iar sarcinile proprietății mari nu puteau să fie distribuite pentru a deveni elementul cheie în transformarea capitalistă a agriculturii.¹² Ca urmare a dezvoltării conștiinței politice a țărănimii, pe fondul unei confuzii ideologice, au izbucnit puternice frământări în câteva județe, soldate cu revolte prin care țăranii protestau împotriva abuzurilor, formulând, în plus, revendicări

1 Ion Bulei, *Viața în timpul lui Carol I*, (București: Tritonic, 2005), 9.

2 „Spuneți-mi câte ziare apar într-o țară și vă voi spune gradul de civilizație la care a ajuns”, Edouard-René de Laboulay, 1883, apud. Bulei, *Viața*, 124.

3 *Cifre extrase din Anuarul presei române și al lumii politice*, an III, București, f. a., p. 71, apud. Bulei, *Viața*, 124-125.

4 Bulei, *Viața*, 135.

5 Bulei, *Viața*, 49.

6 Bulei, *Viața*, 49.

7 Bulei, *Viața*, 49.

8 Bulei, *Viața*, 49.

9 Bulei, *Viața*, 49.

10 G. D. Creangă, în Bulei, *Viața*, 50.

11 Bulei, *Viața*, 50.

12 Bulei, *Viața*, 51.

pentru pământ în arendă și chiar primirea de proprietate din moșii particulare.¹³ N. Basilescu socotea că începând din 1902, România stătea, din punct de vedere social, „pe un vulcan gata să irupă”, datorită faptului că proprietatea latifundiară se cătuia țărănimea prin intermediul tocmelilor agricole.¹⁴

Pentru a evita escaladarea conflictelor sociale, Spiru Haret propunea în 1901 implementarea unei politici de susținere a emancipării economice și culturale a țărănimii, implicându-se pentru a dezvolta la sate „o vastă mișcare culturală prin biblioteci, cluburi, cămine culturale, gazete și reviste, cooperative și bănci populare”.¹⁵ În schimb, tot mai mulți latifundiarilor – printre care se afla și prințul Studza -, nu și-au pus în valoare în mod direct marile întinderi de pământ în schimbul unor sume de bani, preferând să le abandoneze unor mari arendași. Continuând tradiția Regulamentelor organice, arendașii au subarendat țăranilor parcele mici de pământ, percepând în schimbul acestora sume mari de bani. Condițiile de atribuire s-au înrăutățit, ceea ce a condus la dispariția liberei concurențe și la apariția unor „trusturi gigantice care speculau nevoia țăranilor de pământ”.¹⁶ Acest aspect a fost recunoscut de însuși Ioan Lahovari, ministrul Domeniilor, care a semnalat că în nordul Moldovei se formase „un fel de trust” care exercita stăpânirea „pe imense domenii, luate în arendă”. De asemenea, liberalul Emil Costinescu remarca că „sute de mii de suflete erau încinse în cercul de fier al trusturilor”.¹⁷

În ceea ce privește poziția partidelor politice, remarcăm că răscoalele, potrivit conservatorilor, erau cauzate de „instigațiuni”, în timp ce liberalii, prin intermediul lui Emil Costinescu, le ofereau o interpretare economică ca urmare a creșterii accentuate a arendării pământului și a apăsării extraordinare asupra țăranilor.¹⁸ Pornind de la optica prin intermediul căreia se raportau la răscoalele din 1907, partidele politice își defineau poziția asupra înlăturării reformelor, după cum urmează: Pe de o parte, partidul național-liberat, prin reprezentanții acestuia, „a menținut fără șovăire atitudinea sa fixată în chip precis îndată după campania din Bulgaria (...) necesitatea celor două reforme pentru consolidarea vieții noastre economice și politice”.¹⁹ Partidul național-liberal dorea fixarea unui maxim de proprietate, precum și împărțirea „prisosului în parcele suficiente pentru a asigura independența economică a țărănimii”.²⁰ În schimb, reforma electorală era definită „în sensul contopirii masei electorale orășenești cu cea rurală într'un singur colegiu, care să aducă astfel dispariția actualului abis între sate și orașe”.²¹ Pe de altă parte, partidul conservator era acuzat de către reprezentanții partidului național-liberal pentru că nu și-a fixat o poziție în raport cu cele două reforme, fiind astfel, acuzat de inconștiență față de programul din 1911, prin intermediul cărora conservatorii doreau păstrarea Constituției de la 1866.²² Prin intermediul lui Nicolae Iorga, șeful naționaliștilor, partidul țărănesc considera necesară revizuirea Constituției, cu condiția ca reformele să fie realizate de către partidul țărănesc.²³

Identificăm două poziții diametral opuse în raport cu descrierea situației țaranului român: Pe de o parte, într-un discurs rostit la Senat, I. Lahovari „susține

13 Apostol Stan, *Putere politică și democrație în România, 1859-1918* (București: Albatros, 1995) 244.

14 Stan, *Putere*, 268-269.

15 Stan, *Putere*, 269.

16 Stan, *Putere*, 274.

17 Stan, *Putere*, 274.

18 Stan, *Putere*, 277.

19 „Cronică politică și parlamentară” în *Democrația*, revista cercului de studii al partidului național liberal, Anul I, Nr. 24, București (15 martie 1914): 1061.

20 „Cronică politică și parlamentară” în *Democrația*: 1061.

21 „Cronică politică și parlamentară” în *Democrația*: 1061.

22 „Cronică politică și parlamentară” în *Democrația*: 1062.

23 „Cronică politică și parlamentară” în *Democrația*: 1063.

nici mai mult, dar nici mai puțin că „se repetă prea des că țăranul român e nenorocit, în mizerie, nemâncat și slăbănog”. În contrast cu această poziție, reprezentanții partidului conservator-democrat considerau că: „țăranii noștrii par o colonie de prin Africa, neîmbrăcați și nespălați, că n’au școală și biserică”.²⁴ În pofida dezbaterilor contradictorii dintre liberali și conservatori cu privire la înfăptuirea efectivă a reformelor, pentru o bună perioadă de timp „legislația reformatoare trenea și, oricum, se îndrepta spre paliative”.²⁵ După potolirea tulburărilor sociale, trecând peste cuvântul regelui, conservatorii s-au cantonat în aceeași rigiditate, considerând că țăranii nu vor uita că represiunea fusese violentă și sângeroasă.²⁶

Legislația liberală menită a răspunde impactului răscoalei se limita, „sub presiunea unor agitații ale proprietarilor, arendașilor și cârciumarilor, dar ținând cont și de reticența regelui Carol I față de schimbările sociale de anvergură”,²⁷ la desființarea trusturilor arendărești. Liberalii propuneau înființarea Casei Rurale, ale cărei atribuții constau în cumpărarea de pământ în scopul vânzării acestuia țăranilor, precum și stabilirea unui prag minim, respectiv maxim, în privința tocmeșilor agricole. O altă propunere viza formarea izlazurilor comunale prin intermediul tranzacțiilor libere între marii proprietari și țărani.²⁸ Nu în ultimul rând, în ceea ce privește viața politică, nu trebuie să neglijăm observația lui Paul Bujor, profesor la Universitatea din Iași, potrivit căruia, corupția electorală era ridicată „la rangul de sistem”.²⁹

Legea electorală din 5 iunie 1884

Alegerile pentru Adunarea Constituantă din 18, 20, 22 mai 1914 [CD] și 24, 26, 28 mai 1914 [S] au fost organizate în baza legii electorale din 5 iunie 1884, care prevedea un sistem de vot cenșitar, corpul electoral fiind împărțit, în fiecare județ, în trei colegii pentru Adunarea Deputaților, respectiv în două colegii în fiecare județ pentru Senat (art. 2 și 7 din Legea electorală promulgată în ziua de 5 iunie 1884).

Din colegiul I al corpul electoralului pentru Adunarea/Camera Deputaților făceau parte toți cei care aveau „un venit funciar rural sau urban de cel puțin una mie două sute lei” (art. 3). În schimb, din colegiul II făceau parte cei care dețineau domiciliul și reședința în orașe și plăteau către Stat „o dare anuală directă de orice natură de cel puțin 20 lei” (art. 4), fiind scutiți de cens toți cei care făceau parte din următoarele categorii: „a) profesiunile libere; b) oficerii în retragere; c) pensionarii statului; d) cei care au absolvit cel puțin invetamentul primar” (art. 4). Din colegiul III făceau parte „toți cari nu sunt alegători în colegiul I și II și plătesc o dare cât de mică către Stat” (art. 5). Dintre aceștia, toți cei care știau să citească și să scrie și aveau un venit funciar rural de 300 de lei în sus, avau posibilitatea de a vota în mod direct în orașul de reședință sau indirect, prin intermediul alegerii delegatului în comunele lor (art. 5) Atât în colegiul II, cât și în colegiul III, învățătorii de la sate și preoții, precum și cei care plăteau o arendă anuală de cel puțin 1000 lei, *votau direct cu dispensă de cens*. Toți cei aflați la comune, „împreună cu alegătorii fără știință de carte și cari nu au venitul cerut”, votau în mod indirect, prin intermediul unui delegat ales de „50 de alegători”, cu mențiunea că „primarul, notarul, preceptorul, șeful de garnisonă, precum și ori-ce funcționar public nu vor putea fi aleși delegați” (art. 4 și 5).

24 „Cronică politică internă” în *România viitoare*, Anul IV, Nr. 3-4 (Februarie – Martie 1914): 175.

25 Stan, *Putere*, 295.

26 Stan, *Putere*, 295.

27 Stan, *Putere*, 296-297.

28 Stan, *Putere*, 296-297.

29 Paul Bujor, *Reforma electorală și agrară*, (Iași: Tipografia H. Goldner, 1913), 8.

În ceea ce privește corpul electoral pentru Senat, acesta era împărțit în fiecare județ în „două colegiuri”, după cum urmează: Din colegiul I făceau parte „acei ce au un venit funciar rural sau urban de cel puțin 2000 lei anual” (art. 8). În schimb, din colegiul II făceau parte „toți alegătorii direcți din orașe și din comunele rurale, cari au un venit funciar, rural sau urban, de la 2000 lei în jos până la 800, cum și comercianții și industriașii, care plătesc o patentă de clasa I-a sau a II-a” (art. 9). Universitățile din București și Iași trimiteau fiecare câte un membru în Senat, ales de către profesorii Universității respective (art. 12), în timp ce moștenitorul Tronului devenea membru de drept al Senatului în momentul îndeplinirii vârstei de optsprezece ani, putând să își exprime votul în Senat începând cu vârsta de 25 ani. Mitropolii și episcopii eparhioți erau membri de drept ai Senatului (art. 13).

O altă observație importantă se referă la condițiile de eligibilitate privind capacitatea electorală. Astfel, erau considerați alegători cei care îndeplineau simultan următoarele condiții: a) erau români din naștere sau au dobândit împământenirea; b) aveau vârsta de 21 ani împliniți; c) îndeplineau condițiile cerute pentru a figura în unul din colegiile din Adunarea Deputaților și Senat (art. 16). Erau considerați incapabili de a fi alegători cerșetorii, cei puși sub interdicție judecătorească, precum și servitorii cu simbrie (art. 18), împreună cu persoanele condamnate pentru crime și pentru anumite delikte prevăzute de codul penal, precum și „persoanele în deobște cunoscute că țin case de prostituțiune sau joc de noroc” (art. 19). Mandatul de deputat sau senator nu era incompatibil cu profesia de profesor în învățământul superior și secundar, cu excepția celor care dețineau „funcția de inspector general ai instrucțiunii, revisor școlar sau director al unei din diversele stabilimente de învățământ” (art. 28). Profesiile de medic, inginer, arhitect și avocat erau compatibile cu mandatul de deputat sau senator, cu observația că în momentul alegerii, „medicii primari de județe, medicii de spitale rurale și avocații Statului vor fi datori să opteze între mandatul de deputat sau senator și funcțiunea ce o ocupă” (art. 29).

După finalizarea listelor electorale, fiecare alegător primea din partea primarului sau ajutoarelor sale o carte de alegător în care se menționa: 1) colegiul din care făcea parte; 2) numele și prenumele; 3) etatea; 4) profesiunea; 5) domiciliul. În cazul alegătorilor care nu știau să scrie și să citească, acest aspect era menționat pe cartea de alegător, precum și pe „originalul listei în dreptul numelui seu” (art. 59). În absența cărții de alegător sau a unei hotărâri judecătorești, alegătorul nu își putea exercita dreptul de vot. Ca urmare a faptului că fiecare alegător avea dreptul de a contesta identitatea oricărei persoane care se prezenta la vot, persoana căreia îi era contestat dreptul la vot, în cazul în care știa să scrie și să citească, trebuia să reproducă iscălitura în fața membrilor biroului și al alegătorilor prezenți (art. 64). Un aspect surprinzător care ne atrage atenția constă în arderea buletinelor necontestate în prezența alegătorilor, „îndată după proclamarea unui vot” (art. 110).

Atribuirea mandatelor de deputat și senator se realiza cu majoritatea absolută a voturilor exprimate (art. 109). Potrivit art. 68, delegații colegiului III erau aleși cu majoritatea relativă, cu cel puțin 10 zile înainte de ziua hotărâtă pentru alegerea deputaților. Alegerea delegaților se efectua din nou cu ocazia alegerilor generale sau parțiale. Universitățile din București și Iași formau fiecare în parte câte un colegiu pentru a alege un senator dintre profesori (art. 112) cu majoritatea absolută a membrilor prezenți (art. 114). În cazul în care nu se obținea majoritatea absolută, la balotaj era ales senator profesorul care obținea majoritatea relativă a voturilor exprimate. În caz de partitate, era ales profesorul „cel mai vechi” (art. 114). Deputații sau senatorii aleși în mai multe colegii trebuiau să opteze pentru un loc în cele două Camere, în termen de zece zile de la verificarea mandatelor, în caz contrar, Adunarea decidea prin vot atribuirea mandatelor acestora (art. 136).

Reforma electorală

Pentru a înțelege mai bine dezbaterile asupra reformei electorale, este important să încadrăm această dezbateră într-un context mai larg, pentru a identifica factorii care au influențat poziția partidelor politice cu privire la această problemă. În acest sens, remarcăm că însăși natura regimului politic a fost supusă reflecției ca urmare a modului violent de exprimare a nemulțumirilor sociale. Chiar dacă regimul politic se configura, potrivit normelor constituționale, drept unul dintre cele mai liberale, „sistemul electoral censitar și, mai ales, caracterul formal al unor instituții, cu precădere al magistraturii și administrației locale”, atenuau caracterul democratic al acestuia,³⁰ având în vedere că un număr restrâns de electori decideau soarta unui deputat în primele două colegii, în timp ce în colegiul III influența administrației, cu deosebire a prefecturilor, era decisivă în stabilirea rezultatelor alegerilor.³¹

Ca urmare a acestui aspect, la 25 noiembrie 1907, N. Răutu afirma în Cameră că „România era o democrație doar în aparență”, deoarece „era condusă de o «oligarhie» alcătuită din cel mult o mie de mari proprietari care posedau totul în țară”.³² În același discurs, N. Răutu menționa că „țărănimia nu dispunea de o reprezentare parlamentară adecvată, cei 38 de deputați în numele ei neacționând ca atare decât cu rare excepții”.³³ În plus, în 1908, C. Stere propunea reabilitarea programului revoluției de la 1848, „realizând prin votul universal o autentică, puternică și sănătoasă «democrație agrară»”.³⁴ Conservatorii priveau însă cu neliniște difuzarea ideilor privind schimbarea constituțională prin intermediul abolirii votului censitar pe colegii. Liderii conservatori P. P. Carp și N. Filipescu considerau că „democrația politică era un lux, iar nu o necesitate”, întrucât societatea românească era imatură, iar aplicarea acesteia ar fi provocat „un dezastru chiar pentru stat”.³⁵

Ca urmare a depunerii de către Ionel Brătianu în februarie 1908 a unui proiect de lege privind introducerea colegiului unic la nivelul consiliilor județene, regele Carol I preia această idee la 15 noiembrie 1908, pe care o transpunea în *Mesajul către Corpurile legiuitoare*, considerând aplicarea acesteia drept „un mijloc practic de educațiune cetățenească”.³⁶ Amintim în acest sens demersul prealabil pe lângă rege al lui Ionel Brătianu, prin intermediul căruia Brătianu accentuase ideea pregătirii morale a românilor în vederea îndeplinirii reformelor. Deoarece regele considera că reformele mai puteau fi amânate cel puțin un deceniu, în încercarea de a-i obține acordul, „șeful liberal arătase că numai el putea prezida reformele fără «sguduiuri»”.³⁷

La 7/20 septembrie 1913, într-un moment de liniște internă, după ce l-a convins pe suveran că majoritatea statelor se îndreptau spre adoptarea sufragiului universal, Ionel Brătianu a publicat în *Viitorul* „scrisoarea-program de reforme agrară și electorală a Partidului Național Liberal, considerate de contemporani drept «o lovitură de trăsnet neașteptată»”.³⁸ O lună mai târziu, la 7/20 octombrie, Ionel Brătianu primea acceptul Congresului liberal pentru programul de reforme. În țară ideile lui Brătianu se bucurau de „un puternic răsunet chiar în medii sătești”, predominând opinia conform căreia „marea proprietate se dovedise falimentară

30 Stan, *Putere*, 297.

31 Stan, *Putere*, 297.

32 Stan, *Putere*, 297.

33 Stan, *Putere*, 297.

34 Stan, *Putere*, 298.

35 Stan, *Putere*, 298.

36 Stan, *Putere*, 298.

37 Stan, *Putere*, 316-317.

38 Stan, *Putere*, 317.

și neviabilă economic, nereușind să-și asocieze interesele țăranilor”.³⁹ Cele două partide guvernamentale se delimitează de poziția partidului liberal. Pe de o parte, programul conservator alcătuit de Titu Maiorescu și Alexandru Marghiloman în noiembrie-decembrie 1913 respingea exproprierea latifundiilor, considerând o „utopie” înzestrarea cu pământ a oricărui sătean muncitor.⁴⁰ Pentru a preconiza o țărănie înstărită, conservatorii propuneau realizarea unei selecții în procesul dezvoltării agriculturii,⁴¹ considerând, totodată, că schimbarea sistemului electoral era neavenită, deoarece „colegiile erau garanția sistemului constituțional”.⁴² Pe de altă parte, partidul Conservator-Democrat considera necesară revizuirea legii electorale, „prin extinderea ponderii active a corpului electoral, întărirea Senatului și reprezentarea proporțională”, menținând, totodată, existența a două colegii. În ceea ce privește reforma agrară, conservator-democrații optau pentru „distribuirea de pământ prin plata imediată a loturilor”, aceasta fiind realizată din necesitatea dezvoltării micii proprietăți, fără a admite exproprierea, pe care o considerau „o confiscare”.⁴³ Atât conservatorii, cât și conservatorii-democrați considerau drept inadmisibilă exercitarea votului într-un colegiu unic, întrucât, așa cum afirmase Gr. G. Cantacuzino la 12 decembrie 1913, acesta nu dăduse rezultatele dorite în nici una dintre „țările culte ale Europei” în care fusese implementat.⁴⁴

O poziție rigidă o întâlnim și în cazul lui Titu Maiorescu, care considera că o democratizarea politică era inoportună având în vedere imaturitatea României din acea perioadă. În contrast cu această poziție, la 20 decembrie 1913, Vintilă Brătianu critica utilizarea sistemului electoral censitar, deoarece marii proprietari erau cei împuterniciți să se ocupe de interesele țării, în timp ce „turma cea mare era ținută la distanță”.⁴⁵

Un alt exemplu elocvent este reprezentat de situația politică a femeilor, subliniată într-un articol din revista *Razna*, publicat în ianuarie 1914.⁴⁶ Autorul acestui articol preia observația profesorului universitar Densusianu, conform căruia:

„votul universal, așa cum îl concepe politicianii obișnuiți, are marele defect că dă drepturi electorale *oricărui* bărbat, fie el cât de inferior din punct de vedere cultural și lăasă deoparte *toate* femeile, fie ele cât de nobile și de instruite cu putință”.⁴⁷

În cadrul dezbaterii privind reforma electorală, partidele politice neglijau statutul femeii în societate, căzând – în mod tacit – de acord asupra faptului că reforma electorală nu trebuie să vizeze, cel puțin pentru o anumită perioadă, situația femeilor.

În ceea ce privește dezbaterile din Corpurile legiuitoare, menționăm propunerea lui M. Orleanu, depusă la Cameră la 24 februarie 1914, privind modificarea Constituției:

„exproprierea unei părți din marile proprietăți, abolirea sistemului electoral censitar și reconfigurarea Corpurilor legiuitoare, reprezentarea

39 Stan, *Putere*, 317.

40 Stan, *Putere*, 317.

41 Stan, *Putere*, 317.

42 Stan, *Putere*, 317.

43 Stan, *Putere*, 317-318.

44 Stan, *Putere*, 319.

45 Stan, *Putere*, 320.

46 Virgil I. Bărbuț, „Revizuirea Constituției și situația politică a femeilor”, în *Razna*, revistă bilingvă enciclopedică, Anul I, Nr. 7 (20 ianuarie 1914): 196.

47 Virgil I. Bărbuț, „Revizuirea”, 196.

minorităților, eliminarea restricțiilor privind reuniunile publice sub «cerul liber», introducerea principiului inamovibilității magistraturii”.⁴⁸

Aceste propuneri s-au regăsit în raportul de revizuire a Constituției prezentat de C. Stere la 27 februarie 1914,⁴⁹ în contextul în care prevederile Constituției nu mai corespundeau realităților socio-economice. Un exemplu frapant este reprezentat de faptul că din numărul total de 7.243.000 de locuitori, circa 6.000.000 trăiau la țară, în timp ce 1.243.000 se aflau în orașe, dimensiunea corpului electoral ajungând la 600.000 de alegători, deputații fiind astfel aleși în unele cazuri de către un număr de 55-80 de alegători.⁵⁰ N. Filipescu și C. C. Arion le numeau „reformă cu dinamită”,⁵¹ în timp ce Nicolae Iorga era contrariat pentru că liberalii veneau cu propuneri „sub cel mai revoluționar aspect”.⁵² N. Filipescu considera că introducerea colegiului unic va determina distrugerea autonomiei electorale, „amestecându-se elemente slabe și coruptibile cu oameni tari și incoruptibili”.⁵³ Pornind de la necesitatea schimbării legii electorale, Take Ionescu a propus formula celor două colegii, motivând că existența unui singur colegiu ar fi însemnat dominația satelor înapoiate asupra orașelor mai evaluate, întrucât țărani „nu asimilează decât sporadic principiile constituționale”.⁵⁴

La finalul dezbaterilor din Corpurile legiuitoare, majoritatea voturile exprimate au fost în favoarea modificărilor constituționale propuse. Astfel, la 5 martie 1914 a fost acceptată prin vot modificarea Constituției,⁵⁵ în timp ce la 27 martie cu 133 de voturi pentru și 6 voturi contra, se consacră revizuirea acesteia.⁵⁶ Ulterior, a urmat prezentarea *Mesajului Regal de dizolvare a Corpurilor legiuitoare* de către Ionel Brătianu, după ce a obținut acordul Parlamentului pentru revizuirea Constituției.⁵⁷

Reforma agrară

Pentru a înțelege „diferența enormă și din ce în ce mai accentuată între cele două pătri sociale cari s’au separate la 1864”, precum și traiectoriile diferite pe care acestea le-au urmat, menționăm că „pătura țărănească”, chiar dacă fusese eliberată și împrăștiată, nu dispunea de cultura politică⁵⁸ necesară pentru a urma aceeași traiectorie de modernizare urmată de „pătura de sus”.⁵⁹ În cazul în care „pătura țărănească” ar fi încercat să urmeze această traiectorie, „ea n’ar fi fost decât

48 *Monitorul Oficial*, Nr. 4, 26 februarie 1914, p. 24, apud. Stan, *Putere*, 326-327.

49 *Monitorul Oficial*, Nr. 7, 27 februarie 1914, pp. 63-71, apud. Stan, *Putere*, 326-327.

50 Stan, *Putere*, 327-328.

51 A se vedea Nicolae Filipescu, *Exproprierea și reforma electorală*, 1914, 6; Constantin C. Arion în *Monitorul Oficial*, Nr. 4, 24 februarie 1914, 25.

52 *Monitorul Oficial*, Nr. 11, 6 martie 1914, pp. 120-121, apud. Stan, *Putere*, 328-329.

53 Filipescu, *Exproprierea*. 34, apud. Stan, *Putere*, 332-333.

54 Stan, *Putere*, 334.

55 *Monitorul Oficial*, Nr. 12, 7 martie 1914, p. 137, apud. Stan, *Putere*, 334-335.

56 *Monitorul Oficial*, Nr. 30, 29 martie 1914, p. 359, apud. Stan, *Putere*, 334-335.

57 Stan, *Putere*, 335.

58 „Când vorbim de cultura politică a unei societăți, ne referim la sistemul politic, așa cum a fost internaționalizat în cunoștințe, sentimente și evaluări ale populației sale. [...] Cultura politică a națiunii este distribuția particulară a *pattern*-urilor din orientările către obiecte politice, așa cum se realizează aceasta între membrii națiunii”, în Gabriel Almond și Sidney Verba, *Cultura civică*, traducere și studiu introductiv de Dan Pavel (București: DU Style, 1996 [1963]), 44-45.

59 Profesor Dr. Toma Ionescu, Senator, Rectorul Universității din București. A se vedea Dr. Toma Ionescu, *Reforma Agrară. Reforma electorală. Discurs rostit în ședința Senatului dela 21 aprilie 1914* (București: Imprimeria Statului, 1914), 6.

o greutate și o piedică în marșul vertiginos al păturii de sus”.⁶⁰ Începând din 1864, progresul „păturii de sus” accentua distanța față de „pătura țărănească”, deoarece cultura politică reprezenta „o cauză naturală și inevitabilă” cu privire la îngreunarea progresului „păturii țărănești”.⁶¹

Având în vedere acest aspect, senatorul conservator-democrat Dr. Toma Ionescu considera că „pătura de sus” se putea face vinovată pentru că „n’a știut la timp să se uite înapoi”.⁶² Din acest motiv, conservatorii-democrați propuneau „crearea unei pături țărănești intermediare între țăranul muncitor și între marele proprietar”.⁶³ Conservatorii-democrați menționau că existau „straturi sociale” diferite care solicitau realizarea reformelor, deoarece țăranul nu era interesat de dobândirea dreptului de vot pentru că „nici nu știe că va să zică votul”.⁶⁴ În timp ce reforma agrară se realiza de jos în sus, reforma electorală trebuia realizată în sens invers, de sus în jos.⁶⁵

Campania electorală

Dizolvarea Parlamentului a avut loc în ședința de la Cameră din 22 aprilie 1914, după a treia citire a propunerii de revizuire a Constituției,⁶⁶ ca urmare a mesajului de dizolvare a Corpurilor legiuitoare rostit de către primul-ministru Ion I. Brătianu, alegerile fiind fixate: pentru Cameră – Colegiul I la 18 mai, Colegiul II la 20 mai, Colegiul III la 22 mai (alegerile pentru delegații de la colegiul III sunt fixate începând cu 11 mai); pentru Senat – Colegiul I la 24 mai, colegiul II la 26 mai, iar colegiile universitare la 28 mai; urmând ca noile adunări legiuitoare să fie convocate în sesiune extraordinară la 5 iunie 1914.⁶⁷

Un prim aspect important care ne atrage atenția din discursurile rostite în ședința Camerei din 22 aprilie 1914 vizează „chestiunea falsificării vinurilor”, generată de acuzația deputatului Luca Elefterescu potrivit căruia „s’a introdus în țară o mare cantitate de stafide pentru fabricarea vinului”, acesta protestând vehement asupra faptului că ministrul de finanțe nu i-a oferit un răspuns pentru cele două interpelări adresate, precum și pentru că proiectul de lege contra falsificării vinurilor nu a fost pus pe ordinea de zi, chiar dacă era depus de două luni.⁶⁸ Cel de-al doilea aspect relevant este reprezentat de discursul primului ministru Ioan I. Brătianu care evidențiază iminenta dizolvare a celor două Camere:

„Nu vă mai spun «domnilor deputați» fiindcă nu mai sunteți. Înainte de a ne despărți țin să vă mulțumesc în numele guvernului pentru concursul ce ni l’ați dat. Nu am părere de rău pentru îngroparea acestui parlament fiindcă el a fost sămânța care trebuia îngropată ca să dea roade. Ați făcut o operă mare și frumoasă, o operă care va rămâne în istorie ca momentul consolidării noastre sociale”.⁶⁹

60 Ionescu, *Reforma Agrară*, 6.

61 Ionescu, *Reforma Agrară*, 6.

62 Ionescu, *Reforma Agrară*, 8.

63 Ionescu, *Reforma Agrară*, 16.

64 Ionescu, *Reforma Agrară*, 32.

65 Ionescu, *Reforma Agrară*, 32.

66 „Cronică Parlamentară. Dizolvarea Parlamentului. Discursuri semnificative”, în *Democrația*, revistă economică, politică și socială a cercului de studii al Partidului Național-Liberal, Em. Porumbaru, I. Procopiu, C. Banu, Vintilă I. Brătianu, G. G. Danielopol, I. G. Duca, apare de la 1 la 15 ale fiecărei luni, Anul II, Nr. 3 (1 mai 1914): 131.

67 „Dizolvarea Parlamentului” în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3641 (24 aprilie 1914): 5.

68 „Dizolvarea Parlamentului” în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3641 (24 aprilie 1914): 5.

69 „Dizolvarea Parlamentului” în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3641 (24 aprilie 1914): 5.

În același timp, remarcăm angajamentul pe care Ioan I. Brătianu îl făcea în numele Partidului Național-Liberal cu privire la împiedicarea actelor de dezordine și violență, pentru a asigura libertatea alegătorilor de a-și exprima dreptul la vot:

„Intru cât ne privește, vom face, cum am făcut că alegerile să fie libere, excepțional de libere. Legea votată de majoritate e o dovadă că suntem hotărâți că alegerile să se facă în cea mai deplină libertate.

Dar vom împiedica actele de dezordine și violențele cari ar putea împiedica libera expresie a țarei.

Curentul general, voința unanimă a pentru reforme”.⁷⁰

Numeroase sesizări privind neregulile prin intermediul cărora alegătorilor le-a fost îngrădită libertatea de a-și exprima opțiunea politică în alegerile din mai 1914 au contrazis angajamentul lui Ioan I. Brătianu. Deși alegătorii beneficiau în ziua votului de călătorie gratuită cu trenul,⁷¹ „o lege nouă electorală, a îngreuiat scoaterea cărților de alegător”, în scopul de a oferi o garanție suplimentară că „adevărații cetățeni vor vota”⁷²:

„Înainte, orice bătaș, orî gardist, care a votat la alegerile trecute cu o carte străină, putea în baza acestei cărți să-și ridice cartea cea nouă a d-tale ori a mea, cetățene. Astăzi se cere neapărat ca alegătorul său să fie cunoscut de către judecător, sau să aibă cu el doî alegători cunoscuți de către judecătorul de pace, dela judecătoria cea mai apropiată localului său de vot, orî să prezinte un certificat de identitate, pe hârtie netimbrată, dela comisarul secției domiciliului său, orî a domiciliului politic unde votează”.⁷³

Incidentele nu au lipsit pe durata campaniei electorale, precum și în zilele destinate alegerilor pentru cele două Camere. Un exemplu elocvent în acest sens este reprezentat de faptul că în ziua alegerilor pentru Colegiul I de Cameră, în județul Ilfov a reușit să voteze „un alegător care era bolnav de ochi”.⁷⁴ Un alt exemplu semnificativ este reprezentat de violența utilizată de forțele de ordine, care au încercat să împiedice alegătorii să-și exprime dreptul la vot:

„La orele 3 d. p. d. avocat Sturza însoțit de un grup de alegători conservatori văzându-se împiedicați să-și exercite dreptul de vot de către agenții liberali, au intrat cu forța în raza de vot. În momentul acela alegătorii conservatori au fost atacați de vreo 100 agenți liberali. A urmat atunci o încăerare generală în timpul căreia agenții liberali scoțând parii de la pomi au lovit cu ei pe alegători. În învălmășeală au fost descărcate mai multe focuri de revolver. Șase persoane au fost grav rănite. Unul dintre răniți are ochiul scos, un altul figura sdobită, iar ceilalți capete sparte și numeroase leziuni pe corp. Numeroși alegători conservatori au fost aruncați de agenții liberali în apa Dâmboviței”.⁷⁵

70 Discursul primului-ministru Ioan I. Brătianu, susținut în sesiunea din 22 aprilie 1914, publicat în „Cronică Parlamentară. Dizolvarea Parlamentului. Discursuri semnificative”, în *Democrația*, revistă economică, politică și socială a cercului de studii al Partidului Național-Liberal, Em. Porumbaru, I. Procopiu, C. Banu, Vintilă I. Brătianu, G. G. Danielopol, I. G. Duca, apare de la 1 la 15 ale fiecărei luni, Anul II, No. 3, Joi, 1 mai 1914, p. 133.

71 „Călătoria gratuită a alegătorilor”, în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3648 (2 mai 1914): 3.

72 *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3651 (4 mai 1914): 3.

73 *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3651 (4 mai 1914): 3.

74 „Un incident nostim”, în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3636 (20 mai 1914): 5.

75 „Marele scandal din Tabaci”, în *Minerva*, apare dimineața cu ultimele știri din țară și străinătate, Anul VI, Nr. 1955 (23 mai 1914): 5.

Într-o lucrare publicată de Vasile G. Morțun, ministru de interne, după alegerile din mai 1914, intitulată *Alegerile pentru Constituanta din 1914*, regăsim numeroase declarații semnate de alegători prin intermediul cărora aceștia recunosc că au primit sume de bani pentru a vota cu un anumit candidat.⁷⁶

Un alt aspect important pe care îl observăm cu ocazia acestor alegeri constă în reclama electorală utilizată de candidați prin intermediul ziarelor politice pe care alegătorii le primeau gratuit în fiecare zi: *Viitorul, Eoca, Adevărul, Dimineața, Națiunea, Românul, L'Independence, Democrația, La Politique, Conservatorul, Presa, Acțiunea, La Roumanie, Neamul Românesc, Vegetarianul, Scapetul român, Cuvântul Adventist, Evreul pământean, Feriți-vă de jidani, etc.*⁷⁷ Reclama electorală era ilustrată pe placardele cu litere mari afișate pe toate străzile de către partidul conservator, prin intermediul cărora alegătorii erau îndemnați să voteze împotriva reformei colegiului unic.⁷⁸

Alcătuirea Constituantei după alegerile din mai 1914

Pentru Camera Deputaților au fost aleși: 143 liberali; 2 liberali dizidenți (D. Iarca și Leonte Moldoveanu); 21 conservatori; 18 conservatori-democrați; 2 naționaliști (N. Iorga și A. C. Cuza), 2 independenți (Const. Mille și N. Fleva). Din totalul de 188 de deputați aleși, 3 deputați au fost aleși în câte două județe: V. G. Morțun a fost ales la Dâmbovița și la Roman; I. G. Duca la Suceava și la Vâlcea; Al. Marghiloman la Ilfov și la Ialomița.⁷⁹

Pentru Senat au fost aleși: 80 liberali; 22 conservatori; 13 conservatori-democrați; 2 liberali dizidenți (Cavadia și At. Stoianescu). Din totalul de 117 de senatori aleși, Em. Porumbescu a fost ales la Huși în ambele colegiile, în timp ce N. Filipescu a fost ales atât în Cameră, cât și în Senat.⁸⁰

Liberalii au obținut majoritatea în Cameră, având 15 mandate de deputați peste numărul necesar de 2/3 (128 deputați) pentru a impune Constituantei reformele preconizate în programul său electoral. Din cei 21 conservatori antirevizioniști, nici unul nu a fost ales în Colegiul al III-lea, în timp ce 17 dintre aceștia au fost aleși în Colegiul I, iar 4 conservatori au fost aleși în Colegiul al II-lea.⁸¹

La Senat liberalii au obținut 81 de mandate, însă majoritatea de 2/3 necesară pentru realizarea reformelor era de 84 voturi (Principele moștenitor și cei 8 episcopi erau senatori de drept).⁸²

În ceea ce privește rezultatele înregistrate în cele două colegii universitare,⁸³ constatăm că în București au fost doi candidați: din cele 92 de voturi exprimate, un singur vot a fost anulat, candidatul conservator-democrat Dr. Toma Iancu obținând 62 voturi, în timp ce candidatul conservator Emin Pangeati a obținut 29 de voturi.

76 Vasile G. Morțun, Ministru de interne, „Alegerile pentru Constituanta din 1914, Cuvântare rostită în Adunarea Deputaților în ședința dela 20 iulie 1914, cu ocazia discuției generale asupra adresei în răspuns la Mesagiu”, București (1914): 43.

77 „In preajma alegerilor. Pasiunea luptei în Capitală – cu cine votăm? – Reclama electorală”, în *Minerva*, apare dimineața cu ultimele știri din țară și străinătate, Anul VI, Nr. 1945 (18 mai 1914): 3.

78 „Manifestele electorale”, în *Seara*, ziar politic cotidian, Anul IV (27 aprilie 1914): 1.

79 „Alcătuirea Constituantei”, în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3681 (4 iunie 1914): 3.

80 „Alcătuirea Constituantei”, în *Dimineața*, Anul XI, Nr. 3681 (4 iunie 1914): 3.

81 „Cronică politică”, în *Democrația*, revistă economică, politică și socială a cercului de studii al Partidului Național-Liberal, Em. Porumbaru, I. Procopiu, C. Banu, Vintilă I. Brătianu, G. G. Danielopol, I. G. Duca, apare de la 1 la 15 ale fiecărei luni, Anul II, Nr. 5 (1 iunie 1914): 216.

82 „Cronică politică”, în *Democrația* (1 iunie 1914): 216.

83 *Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor colegiilor universitare din București și Iași”, Regatul României, Nr. 45 (30 Maiu 1914): 2163.

La Iași, liberalul Paul Bujor a fost singurul candidat și a obținut toate cele 46 de voturi exprimate.

Concluziile cercetării

Alegerile din mai 1914 au reprezentat un moment important în vederea adoptării reformei electorale și a reformei agrare. Adunarea Constituantă aleasă în urma alegerilor din mai 1914 și-a întrerupt activitatea până în mai 1917, în contextul izbucnirii Primului Război Mondial. După reluarea activității, a fost modificat articolul 19 din Constituție pentru a permite exproprierea pentru cauze de utilitate națională, iar în 1918 a fost introdus votul universal masculin prin Decret-lege. Necesitatea adoptării celor două reforme a survenit pe fondul escaladării conflictelor sociale, devenite din ce în ce mai vizibile ca urmare a protestelor și revendicărilor țăranilor, nemulțumiți de abuzurile la care erau supuși.

În acest context, campania electorală din mai 1914 a fost caracterizată de poziționarea candidaților și partidelor politice în raport cu cele două proiecte de reformă Constituțională, însă nu au lipsit atacurile la adresa contracandidaților, precum și încălcarea dispozițiilor prevăzute în legea electorală din 1884. Listele electorale neactualizate, fraudarea alegerilor, îngrădirea dreptului alegătorilor de a-și exercita dreptul la vot, utilizarea violenței fizice de către autoritățile statului, precum și folosirea unui limbaj vulgar, agresiv, în cadrul articolelor publicate în ziarele și revistele românești, reprezintă principalele încălcări pe care le-am surprins în cadrul cercetării noastre. Acest aspect evidențiază nivelul de cultură politică al alegătorilor și candidaților, dezbaterile privind adoptarea reformelor putându-le identifica doar în cercul restrâns al intelectualilor. În același timp, propaganda expusă prin intermediul ziarelor confirmă observația istoricului Ion Bulei, potrivit căruia exista o puternică contradicție între structura socială a țării și aparența de belșug și civilizație, motiv pentru care modernizarea era realizată doar la suprafață.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse principale:

- Legea electorală din 5 iunie 1884*, Tipografia Curtei Regale, pr. Th. Balassan, Iași, 1884;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor Colegiului I de Cameră, Regatul României”, Nr. 36, 19 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor Colegiului II de Cameră”, Regatul României, Nr. 38, 21 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor Colegiul II de Cameră - județele Iași și Ilfov”, Regatul României, Nr. 39, 23 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor Colegiului III de Cameră”, Regatul României, Nr. 39, 23 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor Colegiului I Senat”, Regatul României, Nr. 41, 25 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor Colegiului II Senat”, Regatul României, Nr. 42, 27 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor în balotaj al colegiului I de Cameră al județelor Covurlui, Mehedinți și Vlașca”, Regatul României, Nr. 42, 27 Mai 1914;
- Monitorul Oficial*, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor în balotaj pentru colegiului II de Cameră din județele Brăila, Făloiu, Ilfov, Mehedinți și Vlașca”, Regatul României, Nr. 44, 29

Mai 1914;

Monitorul Oficial, Parte Neoficială – „Rezultatul alegerilor colegiilor universitare din București și Iași”, Regatul României, Nr. 45, 30 Mai 1914.

II. Surse secundare:

ALMOND, Gabriel și VERBA, Sidney, *Cultura civică*, traducere și studiu introductiv de Dan Pavel, DU Style, București, 1996 [1963].

BUJOR, Paul, *Reforma electorală și agrară*, Tipografia H. Goldner, Iași, 1913;

BULEI, Ion, *Viața în vremea lui Carol I*, Tritonic, București, 2005;

IONESCU, Toma, *Reforma Agrară. Reforma electorală. Discurs rostit în ședința Senatului dela 21 aprilie 1914*, Imprimeria Statului, București, 1914;

MORTUN, Vasile G., Ministru de interne, „Alegerile pentru Constituanta din 1914, Cuvântare rostită în Adunarea Deputaților în ședința dela 20 iulie 1914, cu ocazia discuției generale asupra adresei în răspuns la Mesagiul”, București, 1914;

STAN, Apostol, *Putere politică și democrație în România, 1859-1918*, Ed. Albatros, București, 1995.

III. Ziare:

Adevărul, Director Constantin Mille, București, Anul XXVII-a, aprilie-mai 1914;

Dimineața, Adevărul de dimineață, Director Constantin Mille, București, Anul XI, aprilie - mai 1914;

Minerva, apare dimineața cu ultimele știri din țară și străinătate, girant resp. I. Antonescu, București, Anul VI, aprilie-mai 1914;

Națiunea: apare zilnic la orele 5 seara, girant-responsabil Gh. Panaitescu, București, Anul I, aprilie-mai 1914;

Neamul Românesc pentru popor, iese în fiecare miercuri, Anul al V-lea, aprilie-mai 1914;

Românul, director Vasile Goldis, Arad, Anul IV, aprilie-mai 1914;

Seara, ziar cotidian independent apare seara cu ultimele știri telegrafice și telefonice din țară și străinătate, București, Anul IV, aprilie-mai 1914;

Unirea, *Foaie bisericească-politică*, Apare: Marța, Joia și Sâmbăta, Blaj, Anul XXIV, mai 1914;

Viitorul, ziar de dimineață, administrator Constantin C. Zamfirol, București, Anul VIII, aprilie-mai 1914.

IV. Reviste:

Democrația, revista economică, politică și socială a cercului de studii al Partidului Național-Liberal, Em. Porumbaru, I. Procopiu, C. Banu, Vintilă I. Brătianu, G. G. Danielopol, I. G. Duca, apare de la 1 la 15 ale fiecărei luni, București, Anul II, aprilie-mai 1914;

Furnica, G. Ranetti și N. D. Țăranu, Anul X, aprilie-mai 1914;

Razna, revistă bi-lunară enciclopedică, București, Anul I, ianuarie 1914;

România viitoare, revistă politică și literară, director Al. A. Badareu, București, Anul IV, Februarie – Martie 1914.